Efecte ale aderării la Uniunea Europeană: schimbare sau pervertire lingvistică?

Cristina CREȚU

Limba se schimbă deoarece este vorbită de indivizi, care îşi manifestă libertatea şi creativitatea într-un cadru istoric, iar, în termeni coşerieni, această *facere* continuă a limbii ilustrează dimensiunea raţională a schimbării lingvistice. Problema raţionalităţii, a "mutabilităţii limbilor" ţine de natura interioară a limbii, de înţelegerea esenţei limbii ca o creaţie continuă. De asemenea, raţionalitatea schimbării este ilustrată prin dimensiunea alterităţii, a intersubiectivităţii: vorbirea înseamnă un dialog cu cineva, ceea ce duce la crearea continuă a limbilor. Astfel, prin depăşirea de către vorbitor a unui model existent, se manifestă *inovaţia*, care devine *adoptare* atunci când este acceptată de auditor. Adoptarea însă trebuie să survină în urma unei riguroase selecţii, determinată de "prestigiul" auditorului care, după preferinţe şi cultură, găseşte o funcţionalitate şi o justificare (istorică) inovaţiei. Această selecţie tinde să fie tot mai mult ignorată, ceea ce conduce inevitabil nu la o schimbare benefică, ci la o pervertire, la o distorsionare lingvistică vizibilă în diverse forme de comunicare.

În condiţiile actuale, ale aderării la Uniunea Europeană, unul dintre principiile de bază este acela al diversităţii limbilor, al încurajării libertăţii de exprimare şi a creaţiilor de orice fel. Însă dezirabilul contact firesc si necesar – mai ales în condiţiile globalizării – între cetăţenii europeni a fost înteles mai mult ca libertinaj, care să permită întrebuinţarea şi "siluirea" limbii după bunul plac (nu este doar cazul "avalanşei" de anglicisme din ultimii ani, ci şi al degradării vorbirii în diferite tipuri de discurs). Un principiu care stă la baza Uniunii Europene este acela al diversităţii culturilor şi, implicit, al diversităţii limbilor. Aşadar, deschiderea către alte spaţii culturale, către diversitatea lingvistică şi respectul faţă de individ sunt fundamentale în înţelegerea politicii Uniunii, în condiţiile în care interacţiunea dintre oameni vorbind diferite limbi şi aparţinând unor culturi diferite devine tot mai vizibilă. Respectul pentru diversitatea lingvistică este stipulat în articolul 22 din *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene*, adoptată în anul 2000, iar aderarea la Uniune înseamnă afilierea de către fiecare ţară la politica lingvistică instituită. Un mijloc de conservare a diversităţii culturale este libertatea de expresie, aspect prevăzut în articolele de lege de la nivel naţional. Constituţia României, în articolul 30, proclamă inviolabile „libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credinţelor şi libertatea creaţiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public." Acest lucru, înţeles corespunzător, nu poate fi decât benefic; totuşi, dreptul la libertatea de expresie, mult îngrădit un timp sau poate tocmai de aceea, este parcă revendicat în mod

BDD-V357 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:35 UTC)

abuziv şi înțeles diferit, de la perceperea lui individuală şi până la atitudinea mass-media.

Se vorbeşte, în ultimul timp tot mai mult, cu deosebire în presă, despre "stricarea limbii" prin invazia de termeni străini, anglicisme în special, prin calcurile lingvistice, prin amestecul de registre stilistice în scris. Invazia de termeni străini este justificată şi nu atât preluarea termenilor este de condamnat, cât dorința etalării lor, ca noi achiziții în vogă; avem mai mult o problemă de atitudine, ceea face ca anglicismele omniprezente să devină un soi de etichetă a unui pseudostatut. Nu mai este vorba de adaptarea acestor termeni la limba română, ci de preluarea lor propriu-zisă. Nu punem la îndoială cazurile când împrumuturile se justifică (facem parte din Uniunea Europeană şi deschiderea către alte culturi, ca şi toleranța, sunt necesare şi dezirabile) şi facilitează relația cu cetățenii străini. Despre limba română devenită mai inteligibilă, prin tendința de *deromânizare* a împrumuturilor anterioare, vorbeşte Ioana Vintilă-Rădulescu în *Limba română din perspectiva integrării europene*[1]:

> Caracterul mai mult sau mai puțin inteligibil pentru străini al limbii române folosite în domeniile menționate este întărit în prezent grație tendinței de păstrare în limba română a formei pe care cuvintele împrumutate, mai ales din engleză, o au în limba de origine, şi, chiar mai mult, de *deromânizare* a împrumuturilor mai vechi care fuseseră adaptate (precum *cnocaut, dumping, vizavi* etc.), scrise şi/ sau pronunțate acum *knockout* [nokaŭt], [damping], *vis-à-vis* etc., ca în limba de proveniență. Aceasta contribuie, pe de o parte, la recunoaşterea lor mai uşoară de către străinii cunoscători ai limbilor respective, iar, pe de altă parte, la înlesnirea inteligibilității pentru români a unei porțiuni din vocabularul acestor limbi.

Astfel de împrumuturi ar fi, aşadar, îndreptățite în unele domenii, precum cel al ştiinței, al modei, al publicității, al cinematografiei. Câteva exemple în acest sens ar fi: *broker* şi *dealer*, cu sensul de „intermediar", *voucher*, ca „document de călătorie reprezentând contravaloarea serviciilor prestate", în terminologia economică şi financiară; *hard* şi *soft*, termeni din cibernetică; *curriculum* „programa şcolară pentru o anumită disciplină", *grant* „sumă de bani nerambursabilă acordată unui cercetător individual, echipe sau institut de cercetare pentru realizarea unei activități de cercetare", în terminologia învățământului şi a cercetării; *body* „obiect de lenjerie feminină", în domeniul modei; terminologia medicală; tehnicile cinematografice etc. Împrumuturile nu pot fi eliminate şi nici nu este de dorit, când ele sunt motivate, completând sau nuanțând sensul unui cuvânt:

> Nu poți alunga împrumuturile necesare şi nici chiar împrumuturile la modă, pentru că, dacă acestea încep să circule, înseamnă că nu sunt cu totul inutile: înlocuiesc o formulă mai lungă, se specializează pentru o nuanță de sens, conotează ceva suplimentar (Popescu 2008).

Problema apare atunci când aceste împrumuturi sunt utilizate în exces, când nu mai fac parte din limbajul specializat al unui domeniu, ci sunt preluate în limbajul comun:

[1] Ioana Vintilă-Rădulescu, *Limba română din perspectiva integrării europene*, articol consultat prin biblioteca on-line a Universității din Bucureşti.

BDD-V357 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:35 UTC)

> Jargonul are o funcție practică, dar e și un semn de apartenență. Când anglicismele sunt doar un mod de a arăta că faci parte dintr-un cerc de cunoscători, folosirea lor poate fi foarte supărătoare, pentru că este exagerată, inutilă, ornamentală (Popescu 2008).

Câteva exemple din categoria acestor împrumuturi inutile ar fi: *advertising* „publicitate", *spot* „reclamă", în domeniul publicității; *band* „formație", *performance* „spectacol", în domeniul artistic; *fashion* „modă", *trendy* „modern, în pas cu tendințele modei", *make-up* „farduri", în domeniul monden etc. La fel de condamnabile sunt calcurile lingvistice ca, de pildă, „uzabilitate" de la engl. *usability*, în loc de „utilizare eficientă" sau „ușurință în folosire".

Cea care pare îndeosebi afectată şi acuză permanent schimbarea sau „stricarea" limbii este mass-media, fiind uneori neinformată[2] şi, de multe ori, ea însăşi sursa fenomenelor de care acuză. Cu ocazia manifestării „Roumanie et Francophonie. Etats generaux", preşedintele Uniunii Presei Francofone (UPF), Herve Bourges, vorbea despre necesitatea eliberării de sub aşa-numita „dictatură a actualității" care nu face decât să alimenteze un „conformism intelectual": „Conformismul intelectual e un ritm veritabil chiar şi în lipsa dictaturii de tip comunist, iar presa de astăzi stă încă, uneori sub semnul lipsei deontologiei, a transparenței şi a pluralismului"[3]. Considerată un pilon al diversității culturale, prin întreținerea libertății de expresie, la noi presa se luptă, totuşi, cu unele presiuni de natură politică, pe de o parte, iar pe de altă parte, cu propria superficialitate. Difuzarea de către mass-media a unor false modele de comportament politic şi, implicit, lingvistic nu se înscrie în sfera preocupărilor de promovare a unei societăți moderne, ci dimpotrivă, conturează discursuri şi imagini degenerate care nu se afiliază la politica Uniunii Europene; este vorba de acel fenomen al „politicii de bodegă", semnalat de Andrei Pleşu într-o serie de articole[4]. S-a vorbit, astfel, de o presă românească ce devine „nedigerabilă" (Emil Hurezeanu) prin încercările ziariştilor de a epata prin ceva dar şi prin deversarea în articole a propriilor angoase: „specificitatea presei noastre constă în faptul că ziaristul vrea să fie subiectul,

[2] Stelian Dumistrăcel, *Viţadevie*, în „Jurnalul Național", 5.04.2006. Autorul face referire la titluri ale articolelor de presă care ridică unele semne de întrebare: „Desigur, de la texte din ziare sau din emisiuni tv sau radio, publicul nu se aşteaptă la recenzii ştiințifice, dar în mass-media, în căutarea unor aspecte de senzație, s-a înfiripat o imagine de tip folcloric a înnoirilor, începând prin titluri cum ar fi *Se schimbă limba?*, *Dicționar pe fugă*, *Un dicționar recent aparut a modificat limba română*, când, de fapt, noutățile reprezintă mai ales modificări punctuale privind scrierea unor cuvinte. În acelaşi registru s-a titrat şi în legătură cu opinii (uneori grăbite, alteori „accommodate") ale specialiştilor (din alte centre universitare decât Bucureşti): *Bomba DOOM 2*, *Scandalul provocat de noul dicționar ortografic român explodează la Iaşi*, *Revoltă a lingviştilor*, *Agramați din iulie* („Gazeta de Cluj"). Mass-media s-a facut ecou al păsului viitoarelor victime şi prin alte enunțuri: *Generația sacrificată de DOOM 2* etc.".

[3] Forumul „Presa şi Informarea", organizat în cadrul manifestării „Roumanie et Francophonie. Etats generaux", date furnizate de Rompress.

[4] Andrei Pleşu, *Telecomanda lui Pleşu: politica de bodegă*, în „Adevărul literar şi artistic", 4.06.2008: „Există, în Uniunea Europeană, tot soiul de politicieni: unii deştepți, alții proşti, unii naivi, alții şmecheri, unii rafinați, alții mai din topor. Există peste tot demagogi, mincinoşi, tehnocrați sobri şi diletanți euforici, funcționari mediocri şi (rar) strategi străluciți. Ceea ce însă nu se găseşte pe scena publică din țările «civilizate» e politicianul de bodegă, hahalera volubilă, derbedeul. La noi, specia e, dimpotrivă, amplu reprezentată".

BDD-V357 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:35 UTC)

autorul şi obiectul articolelor sale. Românii scriu des despre ei, din ipostaza celui care se priveşte în oglindă”[5]. Deşi s-ar cădea să arate mai multă responsabilitate în utilizarea limbii, pentru mass-media nu calitatea în această direcție pare să aibă prioritate. Unul dintre fenomenele care s-au generalizat ar fi îmbrățișarea discursului afectat, presărat cu eufemisme, dar şi cu barbarisme care nu se justifică: „înlocuirea cuvintelor «normale», consacrate, îndestulătoare semantic, prin termeni prețioşi, țanțoşi, simptome ale unui anumit parvenitism cultural” (Pleşu 2008b), doar pentru a etala o „fandoseală lexicală”, o pretenție de erudiție.

Uneori se întrevăd, în limbajul social-politic actual, reminiscențe ale vechii *limbi de lemn*, prin îndreptarea spre „clişeizare”, în sensul că se manifestă tendința de vehiculare până la refuz a unor cuvinte/ expresii al căror conținut nu este întotdeauna sau este rar înțeles; sunt preluate formule goale de conținut, care şi-au pierdut, prin repetare, sensul. Acesta este efectul afirmării unei „maniere”, aceea de a vorbi prin termeni considerați a fi „la modă”, în discursul politic, pe de o parte, şi în vorbirea obişnuită, prin invazia termenilor străini, pe de altă parte, ambele aspecte dovedind infiltrația de incultură şi o lipsă de fond, vehiculare de forme goale. Un exemplu ar fi fenomenul derivării cu prefixe. Aderarea României la Uniunea Europeană a dat productivitate superioară prefixului *euro-* care, pe lângă contextele obişnuite (*euroalegeri, europarlamentar*), apare şi forțat (stilistic), cu efect uneori voit (auto)ironic, denunțând doleanța românilor de a fi văzuți într-o lumină „europeană”: este cazul *euromărţişoarelor* – pătrate reprezentând steagul albastru cu douăsprezece stele galbene despre care aflăm, din „Evenimentul zilei”, 2.03.2007, că au fost în topul vânzărilor la Timişoara – şi, mai ales al *eurostrăchinilor* — nimic altceva decât găvane, copăi şi tăvi lucrate în Vâlcea şi cerute de țări din Uniunea Europeană (aflăm din „Adevărul”, 2.05.2007), dar care, comandate de europeni şi „binecuvântate” cu prefixul *euro-*, îşi capătă parcă un nou statut. Tot atât de productiv, dar nu doar în sfera politicului, ci în cadru social mai larg, este prefixul *super-* (*supercasă, supermaşină, superdistracție, superpetrecere*), un clişeu care se pretează aproape la orice context – cu atât mai mult cu cât prefixul a devenit cuvânt autonom cu semnificație superlativă – fenomen izbitor îndeosebi în vorbirea tinerilor, o „modă” care maschează – sau poate demască – incultura, vehicularea cuvintelor goale, inconsistente, „forme fără fond”. Din punct de vedere stilistic, dacă *limba de lemn* a ideologiei comuniste suferea de lipsa stilului individual şi de manifestarea unui stil „colectiv” rigid şi impersonal, pus exclusiv în slujba vehiculării unor idei la fel de rigide, destinate să „lezeze” gândirea şi să inducă automatisme verbale şi de comportament, stilul ce caracterizează discursul politic actual cunoaşte variante individuale, renunțând la generalitate şi uniformizare. Mai mult decât atât, există tendința de impunere a stilului propriu – ca o confruntare pentru supremație – fiecare politician intenționând să-şi mediatizeze propria manieră de discurs.

Limbajul social şi politic actual este un compartiment aflat încă – deşi după aproximativ 19 ani de tranziție – în faza tatonărilor, a experimentului lingvistic, a

[5] Discuția despre mass-media şi diversitatea culturală: forumul „Presa şi Informarea”, organizat în cadrul manifestării „Roumanie et Francophonie. Etats generaux”.

BDD-V357 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:35 UTC)

combinației haotice de informații şi, deşi îndepărtându-se de închistarea *limbii de lemn*, se refugiază de multe ori într-un alt limbaj „decăzut", cu propriile clişee, iar în condițiile aderării la Uniunea Europeană, diversitatea şi libertatea de creație sunt revendicate abuziv, limba română fiind supusă, în mod continuu, unei degradări, care este greşit înțeleasă ca libertate de exprimare.

Bibliografie

Dumistrăcel 2006: Stelian Dumistrăcel, *Viţadevie*, în „Jurnalul Național", anul XIV, nr. 2031, 5.04.2006, p. 26.

Pleşu 2008a: Andrei Pleşu, *Telecomanda lui Pleşu: politica de bodegă*, în „Adevărul literar şi artistic", 4.06.2008, nr. 5564 (consultat pe http://www.adevarul.ro/articole/telecomanda-lui-plesu-politica-de-bodega.html).

Pleşu 2008b: Andrei Pleşu, *Telecomanda lui Pleşu*, în „Adevărul literar şi artistic", 11.06.2008, nr. 5570 (consultat pe http://www.adevarul.ro/articole/telecomanda-lui-plesu-3.html).

Popescu 2008: Lucian Popescu, *Interviu cu filologul Rodica Zafiu despre cuvinte la modă, snobism şi clişee,* HotNews.ro, 24 iunie 2008 (consultat pe http://student.hotnews.ro/stiri-intalniri_online-3344522-interviu-filologul-rodica-zafiu-despre-cuvinte-moda-snobism-clisee.htm).

Effects of the adhesion to European Union: change or perverting of language?

Language changes as it is spoken by individuals who express their freedom and creativity in a historical frame. The problem of linguistic change is an inner aspect of language, of understanding language as permanent creation. One of the principles that shape the basis of the European Union's politics is maintaining language diversity and encouraging freedom of expression and creation. But the intended natural contact between European citizens has frequently been mistaken as a sort of libertinism which leads to linguistic perverting not only through the amount of barbarisms, but also through the degrading of s*peech in various types of discourse.*

Iaşi, România

BDD-V357 © 2009 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 09:10:35 UTC)